

УДК: 339.92

© Олена Бурдяк
(м. Чернівці)

ЗРОСТАННЯ РОЛІ ТНК У МІЖНАРОДНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Досліджено активізацію включення ТНК у світову політику і використання ними власних фінансових важелів у політичних цілях. Набираючи силу і втягуючи у сферу своєї діяльності фінансові, природні, людські ресурси та технології, ТНК вирішують власні політичні інтереси. Висока транскордонна ефективність, гнучкість, фінансові й інформаційні можливості дозволили ТНК стати новими акторами світової політики. Виявлено, що ТНК активно впливають на трансформацію політичного простору, за їх участю створюються і розвиваються нові центри прийняття ключових політичних рішень.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, глобалізація, політичний вплив, політичні інтереси.

Елена Бурдяк. Возрастание роли ТНК в международных политических отношениях в условиях глобализации. Исследованы активизация включения ТНК в мировую политику и использование ими собственных финансовых рычагов в политических целях. Набирая силу и втягивая в сферу своей деятельности финансовые, природные, человеческие ресурсы и технологии, ТНК решают свои политические интересы. Высокая трансграничная эффективность, гибкость, финансовые и информационные возможности позволили ТНК стать новыми актерами мировой политики. Выявлено, что ТНК активно влияют на трансформацию политического пространства, с их участием создаются и развиваются новые центры принятия ключевых политических решений.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, глобализация, политическое влияние, политические интересы.

Elena Burdyak. The Increasing Role of TNCs in the International Political Relations in the Context of Globalization. Investigated the activation switch TNC in world politics and the use of financial leverage their own political purposes. Gaining strength and drawing in its scope financial, natural, human resources and technology, TNC decide their own political interests. High cross-border efficiency, flexibility, financial, and information capabilities allow TNC to become new actors in world politics. Revealed that the TNC is actively influence the transformation of the political space in which they participate are created and developed new centers make policy decisions.

Key words: transnational corporation, globalization, political influence, political interests.

Постановка проблеми та актуальність теми. Глобалізація як одна з ключових тенденцій сучасності стрімко виходить за межі суто економічних інтересів, набуваючи поступово статусу політичної домінанти світового розвитку. Незаперечним фактом глобалізації став прокладений нею шлях до

виходу на світову арену нових акторів міжнародних відносин – транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків. Нині транснаціоналізація вважається чи не найважливішою характеристикою сучасного світу, а одним з її наслідків є те, що вирішення багатьох нагальних завдань сучасності переходить у площину інтересів і компетенцій інститутів та інструментів, що лежать за межами окремо взятих національних держав. Поряд з міжнародними організаціями, інтеграційними угрупованнями країн тощо, транснаціональні виробничі, збутові та фінансові корпорації стали одним з найважливіших аспектів глобалізації та найпотужнішим її проявом. Доводиться визнати, що ТНК є політичними суб'єктами міжнародних відносин, і саме під їх впливом змінюється політичний простір, зароджуються і розвиваються нові центри прийняття ключових рішень.

Всеохоплюючий характер процесів глобалізації вирішальним чином вплинув на зміну співвідношення між економічною і політичною складовими у взаємодії міжнародних акторів та, власне, на вихід політики й економіки на рівноцінний за значенням рівень. Це підтверджується ще й тим, що більшу вагу мають політичні рішення, які формують зацікавлені актори міжнародних відносин, що володіють більшою економічною потужністю. Зростання політичної ваги суб'єктів міжнародних відносин, які мають більший економічний потенціал, сприяло виходу на світову арену крім міжурядових ще й неурядових акторів, серед яких особливо слід вказати на глобальні компанії чи транснаціональні корпорації, що володіють активами порівнюваними з ВВП середніх країн.

Діючи у приймаючих країнах, ТНК активно включаються у внутрішній політичний процес. Представники ТНК вступають у національні асоціації промисловців, отримуючи можливість контактувати з органами влади, підтримують зв'язки з партіями, розраховуючи на певне лобіювання власних інтересів. Міжнародний характер діяльності ТНК призводить до їх постійної участі у зовнішньополітичному процесі. Дехто з вчених вважає, що в майбутньому ТНК здатні стати домінуючою силою світової економіки. За характером і проявами дій на політичній арені ТНК здебільшого нагадують діяльність держав, що дає підстави експертам вказувати на тотожність міжнародної політичної діяльності ТНК та національної держави і ставити їх поряд, як акторів світового політичного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів, що розкривають зростаючу роль ТНК у міжнародних відносинах, прис-

вячено значну кількість наукових розробок. Традиційно проблемі взаємозв'язку економіки і політики, взаємодії їх чинників у розвитку суб'єктів міжнародних відносин більше уваги приділяли економісти. Разом з економістами її плідно вивчають політологи – Р. Арон, З. Бжезинський, П. Б'юкенен, Т. Левітт, Д. Норт, К. Омае, М. Портер, Дж. Розенау, Дж. Сорос, Дж. Тойнбі, А. Тоффлер, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та інші. Зокрема, деякі закордонні вчені досліджують процеси зрощування економічної і політичної влади капіталу в глобалізованому світі на рівні ТНК, їх вплив на зміни у міжнародних відносинах¹. Вчені наголошують, що в умовах глобалізації слід враховувати взаємозв'язок і взаємодію економічної влади транснаціонального бізнесу та її зростаючий вплив на політичну ситуацію у національних державах. Проблематика статті на сьогоднішній день не отримала вичерпного розв'язання ані в нашій країні, ані за кордоном. З огляду на це, було визначено завдання статті: дослідити зростання ролі ТНК у міжнародних політичних відносинах в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), транснаціональні корпорації – це „підприємства, що складаються з материнського підприємства та його закордонних філій”, при цьому ТНК можуть мати статус корпорації чи не мати його. Згідно методології ЮНКТАД, до ТНК слід відносити міжнародні фірми, діяльність яких відповідає наступним умовам:

– наявність материнської компанії та підрозділів за кордоном не менше ніж у двох країнах. При цьому закордонні підрозділи можуть створюватись на основі прямого іноземного інвестування у виробництво чи шляхом злиття і поглинання інших підприємств;

– контроль активів закордонних підрозділів передбачає, що частка акціонерного капіталу в дочірньому підприємстві, яке належить материнській компанії в іншій країні, складає 10% чи більше. У деяких країнах цей показник може бути вищим, наприклад, у Великобританії частка іноземного капіталу повинна складати 20% і більше.

Дослідницька програма Гарвардського університету пропонує більше критеріїв для включення компанії до розряду ТНК: компанія має більше шести зарубіжних дочірніх компаній; акції компанії поширені у багатьох країнах і доступні для придбання у всіх країнах, де діє фірма; склад вищого керівництва формується з громадян різних країн, що виключає односторонню орієнтацію діяльності компанії на інтереси будь-якої окремої країни; менеджменту притаманний інтернаціональний характер, менталітет та геоцентричні позиції; організаційна структура зорієнтована на широкомасштабну економічну діяльність та ефективну реалізацію стратегії компанії².

Однак, вказаний підхід носить швидше теоретичний характер і показує, якою, на думку дослідників, повинна бути ТНК. Насправді, більшість сучасних компаній не зможуть відповідати усім перерахованим критеріям. Ближчими до реалій, на наш погляд, можуть бути наступні критерії: фірма реалізує значну частину своєї продукції за кордоном, помітно впливаючи на дану галузь у межах світового ринку; деякі її дочірні підприємства та філії знаходяться у зарубіжних країнах; власниками цієї фірми є резиденти різних країн.

Згідно визначення Організації економічного співробітництва і розвитку, ТНК – це група компаній приватної, державної чи змішаної форми власності, що розміщується у різних країнах, при цьому одна чи більше з цих компаній може суттєво впливати на діяльність інших, особливо у сфері обміну знаннями та ресурсами. Так само наголошується на впливовості ТНК у іншому визначенні, де ТНК визначається як велика фірма (чи об'єднання фірм з різних країн), що має зарубіжні активи (капіталовкладення) і чинить сильний вплив на якусь сферу економіки (чи декілька сфер) у міжнародному масштабі.

Хоча кожна ТНК створює систему міжнародного виробництва, що розподілена між декількома країнами, загальне керівництво здійснюється з одного центру – материнської компанії. Характеризуючи ТНК, розрізняють країну базування, в якій знаходиться штаб-квартира материнської компанії та приймаючі країни, де ТНК розміщує власні дочірні підприємства чи філії.

Історія розвитку ТНК досить тривала. Одними з перших компаній, які мали ознаки ТНК, були середньовічні торговельні і колоніально-сировинні компанії XIX ст. На рубежі XX ст. почалося зростання національних і міжнародних монополій. Переважаючими формами об'єднань тоді були картелі, синдикати і трести. Але у міжвоєнний період це розростання призупинилося, а багато компаній так і не змогли подолати кризу. У середині XX ст., після Другої світової війни, нові ТНК почали утворюватись у галузях обробної промисловості шляхом укрупнення і виходу за межі національних кордонів, у вигляді концернів та конгломератів. Однак, головною причиною розвитку ТНК стало започаткування експорту капіталу. В цей період значно збільшився обсяг приватного інвестування з розвинених капіталістичних країн, який вкладався переважно у виробництво. Саме це сприяло швидкому зростанню транснаціонального бізнесу у другій половині XX ст. Проте найбільше зростання кількості ТНК спостерігалось у кінці XX – на початку XXI ст. Динаміка кількості ТНК та їх дочірніх компаній за 1991-2008 рр. свідчить про суттєве зростання їх кількості. Так у 1991 році в світі налічувалось близько 3500 материнських компаній та 150

тис. дочірніх компаній. У 2008 році – майже 82 тис. материнських компаній та 810 тис. дочірніх³.

Загалом ТНК забезпечують майже 50% світового промислового виробництва. На ТНК припадає понад 70% світової торгівлі, причому 40% цієї торгівлі відбуваються всередині ТНК, тобто вона відбувається не за ринковими цінами, а за трансфертними цінами, які формуються не під тиском ринку, а за довгостроковою політикою материнської корпорації. Найбільші ТНК мають бюджети, що перевищують бюджети деяких країн. З 100 найбільших економік у світі, 52 – транснаціональні корпорації, інші – держави. Деякі ТНК володіють більшою політичною й економічною владою, ніж держави, в яких вони здійснюють свою діяльність. Сукупний потенціал ТНК цілком порівнянний зі світовим господарством у цілому, а сукупний оборот деяких ТНК перевершує показники ВВП цілого ряду держав⁴. Так доходи найбільшої виробничої ТНК світу Royal Dutch Shell (Велика Британія) в 2011 році склали \$484,489 млн., прибутки – \$30,918 млн.; доходи Газпрому (Росія) – \$157,831 млн., прибутки – \$44,460 млн. відповідно⁵.

Аналізуючи діяльність транснаціонального бізнесу у світовому масштабі, слід наголосити, що ТНК відіграють доволі вагомий роль у науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробках (НДДКР). На долю ТНК припадає понад 85% фінансування цих робіт, що забезпечує їм володіння понад 80% зареєстрованих патентів. Така тенденція прослідковується вже декілька десятиліть. Зокрема, ще у 90-х рр. ХХ ст. угорський науковець М. Шимаї писав, що ТНК – найважливіша складова частина міжнародної ієрархії в НДДКР, тому що у них простіший доступ до фінансових ресурсів. Вони можуть охопити міжнародний ринок науково-технічних кадрів, організувати НДДКР і застосувати технологічні знання у глобальному масштабі. Як наслідок, 400 найбільших транснаціональних компаній витратили на НДДКР у 1992-1993 рр. \$173 млрд. (23% від всіх світових витрат)⁶.

Крім того, ТНК мають надзвичайно сильні позиції і в інших галузях. Зокрема, ТНК – це телекомунікаційні компанії, страхові й аудиторські компанії, інвестиційні та пенсійні фонди. У 2011 р. економічна діяльність іноземних філій виросла за всіма основними показниками міжнародного виробництва. У 2012 р. у закордонних філіях було зайнято приблизно 69 млн. чол., які забезпечили обсяг продажів у розмірі \$28 трлн. і додану вартість у \$7 трлн. Дані щорічного обстеження 100 найбільших ТНК, підготовленого ЮНКТАД, відбивають загальну зростаючу тенденцію у сфері міжнародного виробництва: обсяги зарубіжних продажів цих фірм і чисельність працівників за кордоном зростають значно швидше, ніж у країнах їх базування.

Не менш значну роль ТНК відводять у сфері іноземного інвестування. Так, лише у 2011 р. ТНК

інвестували у свої компанії за кордоном майже \$1,5 трлн., що довело їх загальний обсяг інвестицій до \$21 трлн. і дозволило перевищити середній рівень докризових показників вивезення інвестицій⁷.

Утім на думку експертів, інвестиційний потенціал транснаціонального бізнесу повністю не використовується. Незважаючи на поступове зростання міжнародного виробництва, їх рекордно високі рівні грошових авуарів поки не вилилися в стійке зростання обсягу інвестицій. За оцінками ЮНКТАД, рівень грошових авуарів ТНК досяг понад \$5 трлн., включаючи нерозподілений прибуток зарубіжних філій. Дані по 100 найбільшим ТНК говорять про те, що під час глобальної фінансової кризи вони скорочували капітальні витрати на виробничі активи і придбання (особливо за кордоном), роблячи вибір на користь нарощування власних грошових коштів.

Слід визнати, що саме транснаціональний бізнес посилює наукові, технологічні і виробничі зв'язки організації різних країн, відіграє провідну роль у процесі міжнародної конкуренції, співпрацюючи і конкуруючи з малим та середнім бізнесом. Досить часто ТНК витісняють національний капітал з прибуткових галузей. Володіючи колосальними виробничими та фінансовими ресурсами, вони спроможні захоплювати ключові позиції в економіці, створюючи загрозу економічній безпеці приймаючих країн⁸.

Крім вказаних, є й інші негаразди, що можуть принести у країну ТНК. Серед них виділяють істотну чи можливу монополізацію локальних ринків; можливість для ТНК диктувати свої умови не лише конкурентам, але і цілим національним економікам, що несе загрозу їх безпеці; перенесення економічно брудних виробництв у найменш розвинені приймаючі країни; зростання тенденції до скорочення зайнятості на підприємствах ТНК (у філіях розвинених країн).

Проте існує цілий ряд позитивних моментів, пов'язаних з діяльністю ТНК у світі в цілому та в окремих національних державах:

– ТНК стимулюють НТП, оскільки в їхніх рамках проводиться велика частина науково-дослідних робіт, з'являються нові технологічні розробки;

– ТНК стимулюють тенденцію глобалізації світової економіки, сприяючи поглибленню міжнародного поділу праці і залучаючи приймаючі країни в міжнародні економічні відносини;

– ТНК стимулюють розвиток світового виробництва. Будучи найбільшими світовими інвесторами, вони постійно нарощують виробничі потужності, створюють нові види продукції і робочі місця в приймаючих країнах, стимулюючи в них розвиток виробництва;

– ТНК стимулюють конкурентну боротьбу на світовому ринку. Цьому не суперечить і той факт, що вони мають найвищу конкурентоспроможність.

Крім того, транснаціональні компанії вважаються основними факторами формування конкурентоспроможності країн і реалізації їх конкурентних переваг на міжнародних ринках. Можливості і діяльність з технічного розвитку, виробництва, продажу, раціоналізації і прийняття ризику роблять їх основними учасниками конкуренції у світі. Процвітання країни значною мірою залежить від успіхів функціонуючих на її території ТНК. Зростання економічної могутності ТНК неминуче спричиняє і посилення політичного впливу корпорацій на світовій арені та у відповідній державі. Поєднання обох складових перетворює державу на впливового актора світових масштабів⁹.

Отже, держави зацікавлені в розвитку і зростанні ТНК на своїй території. За допомогою їх діяльності держави можуть зміцнити економіку, підвищити національну конкурентоспроможність і створити позитивний політичний імідж у міжнародних відносинах. На думку багатьох фахівців, нині ТНК – провідники зовнішньої політики країн свого базування. С. В. Мочерний писав, що «ТНК є міжнародними за характером своєї діяльності та національними щодо контролю за ними»¹⁰. Однак існує дві точки зору щодо цього. З одного боку, національна приналежність ТНК з економічної точки зору – вже досить умовна категорія, адже основний обсяг виробництва і збуту поступово переміщується за кордон, і значна частина прибутку утворюється поза межами держави походження, при цьому фінансові й інвестиційні ресурси розміщуються в країнах з найкращими правовими, податковими і політичними умовами. ТНК розвинених країн, збільшуючи масштаби міжнародного виробництва, утворили економічний простір, який у джерелах називають другою чи „зовнішньою” економікою.

З іншого боку, деякі приймаючі країни стурбовані впливом державних ТНК на національну безпеку. Саме державні ТНК з розвинених країн турбують приймаючі сторони тому, що вони можуть крім бізнес-інтересів переслідувати й політичні інтереси своїх держав. Ці побоювання не можна вважати абсолютно безпідставними, адже державні ТНК у сучасний період є досить потужними з економічної точки зору (хоча їх кількість відносно мала (менше 1% всіх ТНК), їх прями іноземні інвестиції складають значні обсяги і в 2010 р. досягли майже 11% глобальних потоків прямих іноземних інвестицій; серед 100 найбільших ТНК світу – 19 державні) та користуються серйозною політичною підтримкою урядів своїх країн.

США використовують ТНК для ефективною реалізації своїх національних інтересів за межами власної території. З іншого боку, ці інтереси виробляються державою під найсильнішим впливом ТНК і виражають найперше їх власні інтереси. Тож найважливіша частина функцій держави, така як вироблення національних цілей і пріоритетів у міжна-

родній економічній і політичній діяльності, знаходиться під сильним впливом транснаціонального капіталу¹¹.

Крім того, державні ТНК є резидентами не лише розвинених країн. Країни, що розвиваються і країни з перехідною економікою є власниками більше половини таких компаній. За даними UNCTAD у 2010 році частка державних ТНК у розвинених країнах світу складала 43,8%, тоді як у країнах, що розвиваються – 52,8%¹².

Водночас політичну активність у цей час проявляють не лише державні ТНК. Більш розкутими є приватні корпорації, чия діяльність на світовому ринку може йти в розріз з офіційним політичним курсом країни їх походження. Інтереси ТНК стоять за війнами і державними переворотами в країнах Близького Сходу, Латинської Америки, за змінами урядів у Європі й Азії. А результати, які отримували при цьому ТНК, вимірювалися не десятками і навіть не сотнями мільйонів доларів – рахунок йшов на мільярди¹³.

Для усунення чи послаблення негативних політичних і економічних наслідків діяльності ТНК у країнах їх базування й у приймаючих країнах, здійснюється державне та наддержавне регулювання. Ще у 1972 р. Міжнародна торгова палата затвердила документ «Основні принципи іноземних капіталовкладень»; у 1974 р. при Економічній та соціальній раді ООН було створено комісію та центр з вивчення феномена ТНК. Це стало визнанням ролі ТНК світовим співтовариством. Згодом комісія увійшла до Комітету ООН з торгівлі та розвитку. У 1976 р. ОЕСР прийняла «Декларацію про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства», а в 1977 р. вона сформулила низку правил, спрямованих на обмеження підкupu посадових осіб. Однак, на практиці всі принципи та правила були переважно декларативними.

Зростання рівня економічної взаємозалежності, поява і зростання ТНК, при одночасному ослабленні урядового контролю за їх діями, призвело, на думку представників неоліберального напрямку теорії міжнародних відносин, до істотних змін у світовій політиці. Провідні представники цього напрямку Дж. Най і Р. Кеохейн констатували різке зростання рівня взаємозалежності держав в економічній, політичній і соціальній сферах. Вони вважають, що держава більше не може повністю контролювати такий обмін, втрачає свою колишню монополю роль головного суб'єкта міжнародних відносин. З точки зору прихильників неолібералізму, кількість суб'єктів міжнародних відносин різко зросла і повноправними суб'єктами в сучасному світі можуть виступати ТНК.

Вчені також досліджують ТНК, основу яких у момент появи «склали американські монополії», а в роки Другої світової війни разом з арміями США ввійшли в Європу, Японію, Південно-Східну

Азію. Сучасні ТНК контролюють, опираючись «на міць військових і політичних сил США», значну частину транснаціонального і національного капіталу¹⁴. За даними до початку XXI ст. 74 з 200 найпотужніших ТНК функціонували під прапором США. Їм належить понад 36% всього обороту таких ТНК при 52,7% прибутків. Штаб-квартири 33 з 50 найбільших корпорацій світу знаходяться на території США¹⁵ і сплачують податки у бюджет країни, вирішуючи разом з різними державними органами спільні для ТНК і держави поточні й перспективні завдання. Транснаціональне виробництво ТНК досить потужний елемент економіки США, який охоплює найприбутковіші її галузі. Мережу іноземних філій ТНК, створену через прямі іноземні інвестиції та органічно інтегровану з об'єктами на території материнської країни, називають «другою економікою» США. За своїм потенціалом «друга економіка» США істотно перевершує закордонні сегменти ТНК систем Західної Європи й Японії¹⁶.

Висновки. Отже, у сучасному світі ТНК перетворилися із об'єктів у суб'єкти міжнародної політики, активно беручи участь у всіх глобальних процесах. ТНК разом з промислово розвиненими країнами, широко проявляються в політиці, економіці, у фінансово-інвестиційній, інформаційній, науково-технічній, військовій, технологічній, екологічній сферах.

Економічна влада національного капіталу з одного боку «консолідується» і «трансформується» в економічну владу транснаціональних компаній, а з іншого – в політичну владу національних держав і наднаціональних суспільно-політичних інститутів. Це сприяє появі своєрідних об'єднань носіїв економічної й політичної влади в різних регіонах світу, і в межах всієї глобальної системи. З'явилися спільноти носіїв економічної і політичної влади в західноєвропейських державах, країнах Північної Америки, Південно-Східної Азії тощо, які формуються в залежності від рівня промислового і технологічного розвитку та спільних інтересів.

Стрімкий розвиток транснаціонального бізнесу став причиною поглиблення і результатом розширення глобалізаційних процесів у світі, викликав зростання економічної могутності транснаціональних компаній. Набираючи силу і втягуючи у сферу своїх інтересів фінансові, природні, людські ресурси та технології, ТНК рішуче заявляють про власні політичні амбіції. Висока транскордонна ефективність, гнучкість, фінансові й інформаційні можливості дозволили ТНК стати новими акторами світової політики. Їх вплив у політичному просторі швидко зростає і вже порівнюється з впливом національних урядів. Виявлено, що ТНК активно впливають на трансформацію політичного простору, за їх участю створюються і розвиваються нові центри прийняття ключових рішень. Відстоюючи власні

економічні інтереси, транснаціональні компанії беруть участь у внутрішній політиці приймаючих держав, чинять помітний вплив на національний ринок, економічну безпеку, а часто й на державний суверенітет.

¹Falk R. *Predatory Globalization. A Critique* / R. Falk. – Cambridge, 1999. – 217 p., P.45; Gilpin R. *The Challenge of Global Capitalism*. – Princeton / R. Gilpin. – Princeton University Press, 2000. – 224 p., P.58; Helliner E. *Markets, Politics and Globalization: Can the Global Economy be Civilized?* / E. Helliner // *Global Governance*, 2001. – Vol. 7. – № 3 (July-Sept.) – P. 256.

² ТНК и их роль в мировой экономике [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/funkcii-tnk.html>.

³ Дементьева А.Г. *Современные условия глобализации и роль транснациональных корпораций* / А.Г. Дементьева // *Инициативы XXI века*. – 2010. – № 1. – С. 60.

⁴ Красавцева А.В. *Роль транснациональных корпораций в мирополитических процессах глобализирующегося мира: автореф. дис. на соиск. учен. степ. кандидата полит. наук: спец. 23.00.04 „Политические проблемы международных отношений и глобального развития”* / А.В. Красавцева. – Санкт-Петербург, 2007. – С.10.

⁵ Global 500. *Our annual ranking of the world's largest corporations* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2012/full_list/index.html.

⁶ Шимаи М. *Роль и влияние транснациональных корпораций в глобальных сдвигах в конце XX столетия* / Михали Шимаи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uptp.ru/content/Disp_Art.php?Num=312.

⁷ World Investment Report. *Towards a New Generation of Investment Policies* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Overview-ru.pdf>.

⁸ Голикова Ю.А. *Экономическая безопасность и влияние транснациональных корпораций на экономику государств* / Ю.А. Голикова // *Известия Иркутской государственной экономической академии (Байкальский гос. ун-т экономики и права)*. – 2010. – С. 126.

⁹ Алешина А.В. *Транснационализация международных отношений в современном мире и ее влияние на мировые политические процессы: автореф. дис. на соиск. учен. степ. кандидата полит. наук: спец. 23.00.04 „Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития”* / А.В. Алешина. – Москва, 2011. – С. 12.

¹⁰ *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3* / [відпов. ред. С.В. Мочерний та ін.]. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2002. – С. 675.

¹¹ Бычкова А.Ю. Транснациональные корпорации: новый фактор мировой политики / А.Ю. Бычкова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ipages.ru/?ref_item_id=4848.

¹² UNCTAD, World Investment Report 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://unctad.org/en/docs/wir2011_embargoed_en.pdf.

¹³ Самофалов В. Глобальный вызов транснациональных корпораций / Владимир Самофалов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/ECONOMICS/globalnyy_vyzov_transnatsionalnyh_korporatsiy.html.

¹⁴ Попов А.К. Глобализация: битва двух парадигм: Монография / А.К. Попов, В.И. Юртаев. – М.: Ин-т экон. стратегий, 2000. – С. 4-6.

¹⁵ Соболевская А.А. Стратегия глобального управления, или Как нас видят глобалисты / А.А. Соболевская // Экономическая теория на пороге XXI века – 7: Под ред. Ю.М. Осипова, С.Н. Бабурина, В.Г. Белолипецкого, Е.С. Зотовой. – М.: Юристъ, 2003. – С. 669.

¹⁶ Транснациональные корпорации США и их роль в мировой экономике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://catalog.fmb.ru/us11.shtml>.

УДК: 339.924:061.1.ЄС

© Оксана Добржанська
(м. Чернівці)

ЕНЕРГЕТИЧНЕ ПИТАННЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті досліджено питання енергетичної співпраці в рамках *Східного партнерства*. Проаналізовано основні цілі та завдання, які ставить перед собою Європейський Союз в енергетичній сфері в процесі реалізації власної зовнішньої політики щодо країн-учасниць *Східного партнерства*.

Ключові слова: енергетична безпека, Європейський Союз, Східне партнерство.

Оксана Добржанская. Энергетический вопрос в реализации Восточного партнерства. В статье исследовано вопрос энергетического сотрудничества в рамках *Восточного партнерства*. Проанализировано основные цели и задания, которые ставит перед собой Европейский Союз в энергетической сфере в процессе реализации собственной внешней политики, направленной на страны-участницы *Восточного партнерства*.

Ключевые слова: энергетическая безопасность, Европейский Союз, Восточное партнерство.

Oksana Dobrzanska. An Energy Issue in the Eastern Partnership Implementation. In the article the author researches the energy cooperation in the *Eastern Partnership* scope. The main EU aims and tasks in energy sphere within implementation of EU foreign policy towards *Eastern Partnership* countries-participants are analyzed.

Key words: energy security, European Union, Eastern Partnership.

У сучасному світі вирішення питання якісного та постійного забезпечення енергетикою для країни є життєво необхідним. Це штовхає країни та організації шукати оптимальні варіанти вирішення даного завдання. У 2009 р. Європейський Союз (далі – ЄС) започаткував нові ініціативу «Східне партнерство» (далі – СП), спрямовану на поглиблення відносин на дво- та багатосторонньому рівнях з трьома країнами Східної Європи (Білоруссю, Молдовою, Україною) та трьома країнами Південного Кавказу (Азербайджаном, Вірменією, Грузією). Серед ряду проблемних питань, на які спрямовує свою діяльність СП є енергетичне питання. Актуа-

льність дослідження полягає в необхідності дослідження рівня співпраці ЄС з сусідніми країнами в енергетичній сфері на сучасному етапі. Метою нашого дослідження є вивчення енергетичної складової зовнішньої політики ЄС щодо країн-учасниць *Східного партнерства*. Дана мета визначила наступні завдання:

- аналіз місця енергетичної безпеки у зовнішній політиці ЄС;
- дослідження питання енергетики у програмі СП.

ЄС має найбільшу у світі концентрацію виробничого потенціалу, яка діє на найменшій за обсягом власній енергетичній базі. ЄС є другим за обсягом споживання і першим імпортером енергетичних ресурсів у світі ресурсів. Таким чином, енергетична безпека є ключовим завданням ЄС на середньо- і довготермінову перспективу¹.

Проте необхідно враховувати той факт, що сфера енергетики досить складно піддається управлінню з боку наднаціональних інстанцій у зв'язку з різною позицією держав-членів щодо політики атомної енергії, що не дає прийти країнам до консенсусу². Однак зростаючий попит на енергію у країнах-членах ЄС штовхає їх до пошуку цього самого консенсусу.

На енергетичному форумі в Лісабоні в жовтні 2007 р. член ЄК з енергетики А. Пібалгс підкреслив: «Енергетичний виклик – один із найбільш значних кинутих нам викликів. Зростання світового попиту на нафту та газ створює ситуацію, в якій важко передбачити геополітичні наслідки цього процесу. У цих умовах необхідно відійти від традиційного розуміння, що енергетика – це питання національної безпеки, тому що вона – це питання європейської безпеки»³.

Подібна позиція простежується у повідомленні 2007 р. *Енергетична політика для Європи*⁴, в якому вказується, що енергетика повинна стати центральною частиною зовнішньої політики Євросоюзу. Проблема забезпечення економік держав-членів ЄС